

Drukwerk

REDACTIE RENUS
Geregracht 50
2311 PB LEIDEN

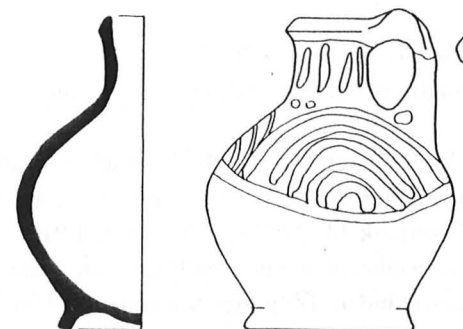
PORT BETAALD
LEIDEN

'RENU'S'

MEDEDELINGENBLAD VAN DE

A.W.N. AFD. RIJNSTREEK

Een roodbakkend kannetje, geheel geglazuurd, bovenzijde ringeloor slabversiering (wit) met een lichtgroene waas in het glazuur; eerste kwart van de 17de eeuw. Gevonden aan de Koenesteeg, spoor 76, put 6, vlak 3. (tekening L. den Hollander)

Nota Bene: de eerste vergadering is op maandag 27 januari!

1997 - 1

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische Werkge-
meenschap voor Nederland (A.W.N.) en verschijnt tenminste tweemaal per jaar.
Oplage 200 stuks. Redactie: P.J.M. de Baar.
Redactieadres: Geregracht 50, 2311 PB Leiden (werkruimte Rijnstreek).

Gegevens uit *Renus* mogen worden overgenomen, mits met voldoende bronver-
melding, en er een kopie van het artikel, waarin gegevens uit *Renus* werden
verwerkt, aan de redactie wordt gestuurd.

+++++

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt dat het van belang kan zijn, of als u
weet dat anderen vondsten hebben gedaan, belt u dan a.u.b. met een van de
volgende mensen:

Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten, tel. 071-5764072

Leo den Hollander, Coornhertstraat 55, 2332 AP Leiden, tel. 071-5312172

Suus Sprey, Burg. Visserpark 14, 2405 GR Alphen a/d Rijn, tel. 0172-494986

Ook houden wij ons aanbevolen voor melding van plaatsen waar graafwerk-
zaamheden plaats (gaan) vinden. Help mee het bodemarchief te redden: een kleine
vondst kan het begin van iets belangrijks zijn!

Meehelpen met de opgravingen?

Heeft u belangstelling om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt u in de
veldwerk-agenda zien welke projecten in uitvoering zijn of binnenkort zullen
komen. Voor de precieze gegevens over plaats en tijd kunt u de bovenstaande
telefoonnummers bellen. Met nadruk wordt erop gewezen, dat ervaring absoluut
niet vereist is.

Restaureren, tekenen en vondstverwerking

Deze werkzaamheden vinden plaats in onze werkruimte, Geregracht 50 te Leiden,
elke maandag (behoudens als er een lezing is), woensdag en donderdag vanaf
20.00 uur.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de Ledenadministratie van de A.W.N.,
Postbus 714, 3170 AA Poortugaal. Het gewone lidmaatschap kost f 70,- per jaar.
Leden ontvangen zesmaal per jaar het tijdschrift *Westerheem*. Nieuwe leden
worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking met de afdeling.

Aan de leden.

Voor U ligt de eerste *Renus* van het jaar 1997. Ik wil daarom allereerst van de
gelegenheid gebruikmaken om U allen, namens het bestuur, het allerbeste voor
1997 toe te wensen!

In deze aflevering treft U nogal wat informatie aan over de wettelijke aansprake-
lijksverzekering die door het hoofdbestuur van de AWN is gesloten en de
daarmee samenhangende regels. Het gaat daarbij niet alleen om regels die de
opgravingsleiders in acht moeten nemen (zoals het bijhouden van een logboek
e.d.), maar ook om andere zaken die betrekking hebben op veiligheid op een
opgraving en daarom voor iedereen die daaraan meedoet van belang zijn. Het is
een taaie materie, maar helaas moeten we U hiermee confronteren vanwege
veranderde wettelijke regelingen en rechterlijke uitspraken.

Verder is in het midden van deze aflevering een **enquête** opgenomen. Door
middel van de vragen willen we met name graag inzicht krijgen in de wensen van
de leden, zodat we de activiteiten van de vereniging daar zoveel mogelijk op af
kunnen stemmen. Het is de bedoeling deze enquête naar alle nieuwe leden te
sturen. Maar het is minstens zo belangrijk om inzicht te krijgen in de wensen van
de bestaande leden. Daarom een oproep het ingevulde formulier op korte termijn
terug te sturen naar het secretariaat. Bij voorbaat dank!

Met vriendelijke groet,

Ernst Sprietsma,
voorzitter.

LEZINGENPROGRAMMA AFDELING RIJNSTREEK VOORJAAR 1997

Maandag 27 januari

Drs. R.S. Kok (project-archeoloog gemeente Gouda)

Ontginners in het veen - De opgraving in de Oostpolder te Gouda

Na verkenningen door de archeologische vereniging Golda werden in het voorjaar van 1996 de overblijfselen van een 12e-eeuwse boerderij op een terpje blootgelegd. De bewoners van deze middeleeuwse hoeve kunnen worden gerekend tot de ontginners van het veengebied langs de Hollandse IJssel. In de vochtige ondergrond van de woonplaats is zoveel hout bewaard gebleven, dat we een blik kunnen werpen op de inrichting en constructiedetails van de boerderij, terwijl ook duidelijk is dat het erf nabij de stalingang verstevigd werd met takken en vlechtwerk. Door de bijzonder goede conservering zijn bovendien zaden en stengels overgeleverd van de gewassen die men hier in de ontginningsfase nog kon verbouwen. Nadien werd het veengebied daar steeds minder geschikt voor en was men aangewezen op de veehouderij.

Maandag 24 maart

Drs. T. Hazenberg (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek)

Het onderzoek naar het Romeinse castellum van Roomburg

In de polder Roomburg, aan de oostzijde van Leiden, heeft vanaf omstreeks 70 n.Chr. tot in de 3e eeuw het Romeinse grensfort Matilo gelegen. Dit castellum lag op het kruispunt van twee waterwegen: de Rijn, die de noordgrens van het Romeinse Rijk vormde, en het Kanaal van Corbulo. Dit kanaal verbond in de Romeinse tijd de Rijn met de Maas. Rond het legerkamp ontstond een kampdorp. In 1995 en 1996 heeft de ROB - voorafgaand aan de aanleg van een woonwijk ter plekke - opgegraven in het kampdorp en het Kanaal van Corbulo. De resultaten van het onderzoek naar deze Romeinse fenomenen, met als 'uitschieter' de onverwachte vondst van een gaaf bronzen gezichtsmasker, zullen tijdens de voordracht de revue passeren, samen met andere, soms opzienbarende, ontdekkingen.

Maandag 12 mei (na de jaarvergadering)

Prof. dr. L.P. Louwe Kooijmans (Instituut voor Prehistorie, Rijksuniversiteit Leiden)

Bronstijd-strijd in Wassenaar

In 1987 werd aan de noordkant van Wassenaar een graf van omstreeks 1700 v.Chr. blootgelegd. De skeletten waren toegewezen aan niet minder dan 12 personen: mannen, kinderen en een enkele vrouw. Een vuurstenen pijlpunt in een borstkas en houwsporen in ledematen duiden erop dat aan de massabegraving een gewapend treffen voorafging. Studies van conflicten in recente stammengemeenschappen laten zien dat kleinschalige oorlogsvoering zeer algemeen is, variërend van uit de hand gelopen groepsduels tot heimelijke overvallen om buit te bemachtigen. Ook al mag het massagraf van Wassenaar een voor Nederland uniek fenomeen zijn, het zal de afspiegeling vormen van een structureel onderdeel van het bronstijd-bestaan. In ieder geval is door de vondst de idylle van vreedzaam naast elkaar levende boerengemeenschappen verstoord.

Plaats van de lezingen: Gemeentearchief van Leiden, Boisotkade 2a. Aanvang 20.00 u (op 12 mei: na de jaarvergadering die om 20.00 u begint).

VERZEKERINGEN.

De AWN heeft de volgende verzekeringen afgesloten:

- A. aansprakelijkheidsverzekering [W.A.-verzekering]
- B. rechtsbijstandverzekering
- C. milieuschadeverzekering

Algemeen:

Bovenstaande verzekeringen geven dekking tegen risico's van AWN-leden en AWN-aspirantleden die binnen het kader van de Statuten van de vereniging in verenigingsverband archeologische activiteiten ontplooiën. De verzekeringen zijn uitdrukkelijk bestemd voor allen die als AWN-[aspirant]lid deelnemen aan in

AWN-verband georganiseerde evenementen, zowel boven als onder water, inclusief vondstverwerking, bijwonen van lezingen, houden van tentoonstellingen, deelname aan kampen en excursies.

De risico's die iedereen in het dagelijks leven loopt, zijn niet verzekerd, zoals diefstal of verlies van eigendommen. Eveneens is uitgesloten schade die ontstaat is door opzet of ernstige nalatigheid, zoals het zich niet houden aan veiligheidsvoorschriften of het niet in acht nemen van aanwijzingen van een eindverantwoordelijke. In het laatste geval kan gedacht worden aan een veldwerkcoördinator, een gemeentelijke of provinciale archeoloog of iemand die optreedt namens het (afdelings)bestuur. Uitgangspunt bij elke verzekering is, dat er steeds naar gestreefd wordt schade aan personen en zaken te voorkomen.

Verwacht wordt bovendien dat de actieve leden door de afdelingsbesturen op de hoogte gesteld worden van de voorwaarden die aan de verzekering verbonden zijn en allen dienovereenkomstig handelen. Het niet voldoen aan de door de verzekeringsmaatschappij en het hoofdbestuur gestelde voorwaarden kan ertoe leiden, dat op een verzekering geen beroep gedaan kan worden.

Aspirantleden:

De nieuwe verzekering, die op 8 juni 1996 is ingegaan, verzekert alle leden; ook zij die zich bij de Landelijke Werkgroep Archeologie onder Water hebben aangemeld en de geassocieerde leden. Bovendien worden in het AWN-lidmaatschap geïnteresseerden meeverzekerd, die eerst boven of onder water met de archeologische activiteiten willen kennismaken alvorens tot het lidmaatschap te besluiten. Voorwaarde is, dat het aspirantlid:

1. schriftelijk bij het landelijk secretariaat wordt aangemeld;
2. waarna door het bestuur [afdeling/werkgroep] steeds opgave gedaan wordt wanneer en aan welke activiteit wordt deelgenomen.

Het hoofdbestuur geeft het aspirantlid de gelegenheid zich gedurende vijf dagen te oriënteren binnen een periode van twee maanden na aanmelding. Een weekeinde wordt als één dag opgevat [polisblad: hoedanigheid; bijzondere voorwaarden: .2] Bovenstaande maakt het mogelijk dat aspirant-leden ook aan een beginnerskamp deelnemen.

Uitsluitingen:

De verzekeringen zijn niet van toepassing wanneer schade en/of letsel ontstaat waarbij door de AWN gehuurde voer- of vaartuigen betrokken zijn, inclusief of

exclusief bestuurder. De wet schrijft in die gevallen een verplichte aparte verzekering voor.

Uitgesloten is ook het risico van brand in en/of diefstal van objecten uit onroerende goederen [werkruimten] die door U in gebruik zijn. U dient hiervoor een brand- en inboedelverzekering [opstalverzekering] af te sluiten. Niet alleen objecten zijn van de verzekering uitgesloten die in het bezit van de vereniging, afdeling of werkgroep zijn, maar ook wanneer die in bruikleen zijn gegeven. Daar dient men een inboedelverzekering voor af te sluiten. Voor objecten die in het kader van een onderzoek of een tentoonstelling in bruikleen zijn gegeven, geldt hetzelfde. U dient zelf [in overleg met de eigenaar] het risico vast te stellen en te overwegen of een verzekering gewenst is. Wanneer een object bij de inboedel- of kostbaarhedenverzekering van de eigenaar inbegrepen is, is veelal kortdurende plaatsing elders inbegrepen. Raadpleeg de verzekeringsvoorwaarden of treedt met de verzekering van de eigenaar in contact om de noodzaak te bespreken. Meestal is men U terwille.

A. Aansprakelijkheidsverzekering

algemeen

Er kan een beroep op de aansprakelijkheidsverzekering gedaan worden door alle actieve leden [zie boven], wanneer schade of letsel wordt toegebracht aan anderen [niet-AWN-leden] of goederen van derden. Maar ook in geval van onderlinge schade of letsel, veroorzaakt bij gezamenlijke bezigheden, is een beroep op de verzekering mogelijk [onderlinge aansprakelijkheid]. De verzekering strekt zich ook uit over schade/letsel veroorzaakt aan derden door elementen van onroerende goederen in het bezit van de AWN [afdeling, werkgroep], waarbij gedacht moet worden aan vallende dakpannen etc. [polisblad: dekkingsvorm].

Het eigen risico bij zaakschade is f 250,--. Dit [en de hierna verder nog te noemen] eigen risico moet door de vereniging worden gedragen, dus niet door individuele leden of door degene die bij de opgraving de leiding = verantwoordelijkheid had.

voertuigen en vaartuigen

Schade veroorzaakt tijdens werkzaamheden op het werkterrein met of door voertuigen/vaartuigen met een maximale afmeting van 16 m²/kranen etc. of door

hun lading is meeverzekerd, tenzij men de eigenaar is van dit motorvoertuig of vaartuig [bijzondere voorwaarden par. 3: werkmaterieel; zie: uitsluitingen].

M.a.w.: huurt men dit soort werkmaterieel, dan dient men daarbij een aparte verzekering af te sluiten. Is men eigenaar, dan geldt daarvoor dezelfde wettelijke verplichting.

ondergrondse kabels en leidingen

Schade aan ondergrondse kabels en leidingen wordt vergoed onder voorwaarde dat men zich heeft laten informeren door het KLIC en daarvoor in aanmerking komende grondbeheerders. Het KLIC maakt notitie van Uw verzoek, zodat bij schade altijd duidelijk is of U aan deze eis voldaan heeft. Ook schade aan geheime ondergrondse netwerken zoals van de NATO vallen onder de verzekering. [Bijzondere voorwaarden: par. 4 en 5; geheime netwerken: mondelinge toezegging verzekeringsmij.].

Het eigen risico voor schade aan ondergrondse leidingen, kabels en buizen is per gebeurtenis f 500,--.

onroerende goederen

Schade aan onroerende goederen, ontstaan ten gevolge van bron- of diepwellbemaling, trilling, verzakking of wegzuigen van water wordt vergoed [Bijzondere voorwaarden: par. 6.2]. Het eigen risico is evenwel f 1000,-- per gebeurtenis.

tentoonstellingsruimten en hun objecten

Wanneer men een tentoonstelling inricht en openstelt, hetzij in de eigen werkruimte of in een daartoe beschikbaar gestelde ruimte, is schade of letsel, toegebracht aan derden of aan een ander lid, verzekerd. Tegen brand en diefstal zal men zich naar verkiezing apart moeten verzekeren. Schade die door leden onvrijwillig aan objecten die eigendom zijn van de vereniging of van anderen, wordt toegebracht, valt onder de AWN-verzekering. Wanneer de waarde van een tentoongesteld object geschat wordt op f 8000,-- of meer, dient het voordien bij de verzekeraar te worden aangemeld, tezamen met de duur van de periode, waarin het zich in de tentoonstellingsruimte bevindt.

leeftijd

In tegenstelling tot de voorgaande verzekering wordt er geen uiterste leeftijdsgrens gesteld. Ieder lid, ongeacht diens leeftijd, kan een beroep op de verzekering doen als hij of zij actief aan de AWN-activiteiten deelneemt.

dekkingsgebied

Het dekkingsgebied van de verzekering is Europa, zodat AWN-leden die in het kader van FORUM [waarin de AWN participeert] buiten Nederland aan een archeologische activiteit meedoen indien noodzakelijk een beroep op de AWN-verzekering kunnen doen [Alg. voorwaarden: par. 2.3].

B. Rechtsbijstandverzekering

De AWN heeft voor alle actieve leden een rechtsbijstandverzekering afgesloten. Hierdoor kan indien noodzakelijk rechtshulp worden ingeroepen wanneer aan derden gedurende AWN-activiteiten schade of letsel wordt toegebracht.

Deze verzekering is vooral van belang, omdat in de ARBO-wetgeving het verhaalrecht [regresrecht] is opgenomen voor het geval iemand op de werkvloer ernstig letsel oploopt en er te weinig voorzorgen ter voorkoming blijken te zijn genomen. Er kan in zo'n geval een schadevergoeding worden ingediend bij de veroorzaker/medeverantwoordelijken. De AWN als vereniging treedt op als werkgever, de coördinatoren zijn medeverantwoordelijken en de W.A.-verzekering dekt de wederzijdse schade [zowel materiële als medische kosten] en de schade toegebracht aan derden. Jurisprudentie rond het regresrecht moet zich evenwel nog ontwikkelen. De Europese Commissie is voorlopig accoord met de "Veegwet 1995", waarin technische verbeteringen zijn opgenomen van de "Wet terugdringing beroep arbeidsongeschiktheidsregelingen" en de "Wet terugdringing ziekteverzuim". In de Veegwet krijgen werkgevers in het kader van de Ziektewet de mogelijkheid kosten [gederfde inkomsten, arbeidsloon] te verhalen op derden [de veroorzaker of mede-verantwoordelijke van het ongeval]. Hoe e.e.a. zich in de praktijk zal gaan ontwikkelen is onbekend en de jurisprudentie wordt afgewacht die de wet inhoud moet gaan geven. Dat in zo'n onverhoopt geval de AWN kostbare juridische bijstand zal moeten inroepen, staat wel vast.

Net zoals bij de W.A.-verzekering is schade etc. veroorzaakt door een vaar- of motorrijtuig dat men in eigendom heeft, uitgesloten. De eigenaar kan eventueel

zelf een rechtsbijstandverzekering aangaan.

De AWN treedt dus op als werkgever en draagt derhalve de eindverantwoordelijkheid voor alle activiteiten in het veld. In juridisch-strikte zin ligt die eindverantwoordelijkheid bij de hoofdbestuurleden en dat was reden om juridisch advies in te winnen. Net als de veldwerkleiders en veldcoördinatoren voelen de individuele hoofdbestuurleden er weinig voor financieel aansprakelijk gesteld te worden voor onachtzaamheden of risicovol optreden van anderen.

Zoals vermeld is er in deze nog geen jurisprudentie, maar juristen en verzekeringsmaatschappijen gaan ervan uit dat:

indien een werkgever kan aantonen dat alle redelijke voorzorgen genomen zijn en er dus geen verwijtbaar gedrag kan worden aangetoond, individuele personen niet aansprakelijk gesteld zullen worden.

Het hoofdbestuur heeft geen enkel zicht op datgene dat op het veld wordt uitgevoerd en weet niet of men met voldoende verantwoordelijkheidsbesef zijn werkzaamheden vervult. Daarom heeft zij de veldwerkleiders en veldwerkcoördinatoren medeverantwoordelijk gesteld in de verwachting dat zij de nodige voorzorgen zullen nemen om ongelukken te voorkomen. Wanneer men dat kan aantonen, als er onverhoopt een ongeval mocht plaatsvinden, is de medeverantwoordelijke geen nalatig gedrag te verwijten en is hij of zij ook niet aansprakelijk [zie ook de eerste alinea over onverantwoordelijk gedrag van individuele leden]. Die aansprakelijkheid wordt dan gedragen door de vereniging.

Bij het treffen van maatregelen om te kunnen aantonen dat een afdeling de nodige voorzorgsmaatregelen genomen heeft om ongevallen te voorkomen, wordt het voeren van een 'protocolboek' dringend aanbevolen. Dit is een aantekenboekje [niet losbladig!], waarin de coördinator op ordelijke wijze de volgende gegevens vermeldt:

1. dag en tijd[sduur] van de activiteiten
2. plaats en karakter van de activiteiten [veldverkenning/opgraving etc.]
3. werkomstandigheden [weertype, aard werkterrein]
4. naam van degene[n] die toestemming tot onderzoek verleende[n]
5. naam van de verantwoordelijk coördinator
6. namen van de deelnemers [leden en aspirantleden]
7. doelstelling onderzoek in enkele korte bewoordingen
8. moeilijkheidsgraad; welke voorzorgen nam men? [KLIC bijv.]
9. kort verslag aan het einde: wat is er gedaan? wat gebeurt er met de vondsten? wat waren de problemen? eventueel bezoek aan arts en welke uitkomst?
10. aanbevelingen in een korte terugblik [indien aanleiding]

In het kader van de professionalisering zal op het voeren van een protocolboek later nog worden teruggekomen. Voert U consciëntieus een protocolboek, dan blijkt alleen al daaruit dat U met overleg en verantwoordelijkheidsgevoel leiding weet te geven aan anderen. Het protocolboek bevat voor de uitwerking van een opgraving of een veldverkenning belangrijke gegevens en vormt in zekere zin het geheugen van een afdeling of werkgroep, waarvan bij de samenstelling van het jaarverslag gebruik gemaakt kan worden. Bij een juridisch conflict rond de verantwoordelijkheid bij afdelingsactiviteiten is het protocolboek een belangrijk bewijsstuk, dat echter alleen waarde heeft als men het systematisch en consequent hanteert. Even vlug een verslagje na een ongelukje heeft geen enkele waarde, wanneer een verzekeringsmaatschappij zich bij ons met een schadeclaim meldt.

Samenvattend: alle activiteiten in de afdelingen kunnen zonder voorbehoud worden voortgezet. De AWN heeft zich op alle mogelijke manieren tegen juridische en financiële aanspraken verzekerd, voor zover dat risico's zijn die niet door de individuele leden normaliter gedragen worden. Voorwaarde is evenwel, dat men zijn zorg[vuldigheid] ook moet kunnen aantonen. Het voeren van een protocolboek is daarvoor de aangewezen weg. Wanneer men bij calamiteiten niet over een dergelijk document beschikt, ligt de bewijslast veel moeilijker en zal de coördinator op een andere manier voor de rechter duidelijk moeten maken, zorgvuldig en zorgzaam gehandeld te hebben. Daar ligt zijn medeverantwoordelijkheid voor de activiteiten in de vereniging, die onder zijn/haar leiding worden uitgevoerd.

Gelukkig is het bij de AWN nog niet zo, dat wij de kosten voor de verzekeringen niet kunnen dragen en de graaactiviteiten om die reden moeten beëindigen, zoals in sommige Historische Kringen besloten is. Maar of die situatie zich in de toekomst ongewijzigd kan voortzetten, ligt mede in Uw hand.

C. Milieuschadeverzekering

Acute schade aan het milieu wordt gedekt door de W.A.-verzekering. Gedacht kan worden aan brandstof die door een ongeluk in het milieu terecht komt. De beredderingskosten worden dan door de W.A.-verzekering gedekt. Enkele afdelingen hebben onroerend goed in eigendom of hebben dat te huur [werkruimten]. Soms blijkt pas veel later, dat de grond verontreinigd is waarop het onroerend goed is gelegen. Dat kan bijvoorbeeld door het ontsnappen van vloeistoffen of gassen met een verontreinigende werking voor water en lucht. Men is dan verplicht op eigen kosten kostbare saneringsmaatregelen uit te laten voeren. Tegen

deze vervolg schade zijn we door onze milieuschadeverzekering verzekerd tot maximaal f 1.000.000,-- per vordering met een maximum van f 2.000.000,-- per jaar.

Duikende leden

Duikende leden zijn meeverzekerd onder de volgende voorwaarden:

- lid van een erkende duikvereniging, zoals NOB, IADS, PADI of een andere bij C-Mas aangesloten vereniging;
- er wordt alleen gedoken volgens het standaard veiligheidsreglement;
- men beschikt over een geldig duikbrevet;
- men bezit een geldige medische verklaring [niet ouder dan één jaar] en [goed]gekeurde apparatuur;
- alle activiteiten vinden plaats onder toezicht van een [gekwalficeerde] project-leider.

Zie verder onder: algemeen.

Alle graaf- en duikactiviteiten

dienen conform de Monumentenwet bij de daartoe aangewezen instanties te worden gemeld. Daarbij gaat het om gemeentelijke en provinciale [rijks-]archeologen, alsmede de ROB.

Het hoofdbestuur en elke met de AWN samenwerkende instantie verwacht dat U een protocolboek bijhoudt. Daarin houdt U aantekening van Uw graafactiviteiten en wordt o.m. nauwkeurig vermeld welke leden op welk moment aanwezig zijn. Het bezit van zo'n protocolboek kan een belangrijke rol spelen bij een verzekeringskwestie, omdat U kunt aantonen de nodige voorzorgen te hebben genomen en wie op welk moment met welke taken belast was. Alleen al het bezit van een protocolboek toont aan, dat U Uw bezigheden serieus neemt en met overleg te werk gaat. Het hoofdbestuur stelt het voeren van een protocolboek [nog] niet verplicht, maar wijst U wel in verband met de verzekeringen op Uw verantwoordelijkheden.

waarschuwing

Bij herhaling bereikt het hoofdbestuur het bericht, dat een afdeling of werkgroep iemand laat meegraven die geen lid is en dus niet onder de AWN-verzekeringen

valt. Zelfs een schriftelijke verklaring van een niet-AWN-lid elk risico voor eigen rekening te willen nemen [althans iets van dergelijke strekking] laat onverlet, dat U als coördinator of afdelingsbestuur toch aansprakelijk gesteld kunt worden voor de kosten van het arbeidsverlet door een ongeval dat onder Uw leiding heeft plaatsgevonden. Uitspraken van de Hoge Raad in het kader van de ARBO-wet laten zien, dat schriftelijke verklaringen eindverantwoordelijken niet vrijpleiten in een al dan niet betaalde arbeidssituatie. In de zin der wet is iedereen die leiding geeft werkgever en die draagt eindverantwoordelijkheid voor elke situatie waarin onder diens supervisie werkzaamheden verricht worden. Het hoofdbestuur als vertegenwoordiger van de AWN aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid, omdat het al bij herhaling deelname van niet-leden aan AWN-opgravingen heeft afgewezen. Het is dus geheel aan U of U als afdelingsbestuur dit enorme financiële risico wilt dragen.

melding van schade

W.A.-schade dient direct te worden aangemeld bij het landelijke secretariaat en de verzekeringsmaatschappij [polisnr. aanvr. 001309]:

Nieuw Rotterdam Verzekeringen B.V., Postbus 680, 3000 AR Rotterdam, tel. 010-4545911; fax 010-4545450.

Soms kan het handig zijn vooroverleg te voeren met ons Assurantie- en adviesbureau Dick van Tol, tel. 010-4298937; fax 010-4280730.

ARCHEO-BOEK-REVIEW

Archeo-boek-review is een nieuwe rubriek in ons verenigingsblad, waar leden de kans krijgen een samenvatting van maximaal één A4-tje te maken van een onlangs uitgekomen publicatie op archeologisch gebied. Bent u wild enthousiast geworden van een bepaald boek of artikel in een tijdschrift over archeologie (of geschiedenis) en vindt U dat de desbetreffende publicatie meer aandacht verdient om gelezen te worden, schrijf uw bevindingen dan op en stuur deze naar het redactieadres van de RenuS onder vermelding van 'Archeo-boek-review'. Let wel op, dat U de volledige titel en auteur(s) noteert, jaar en plaats van uitgave, de prijs en waar het te verkrijgen is.

E. van der Kuijl.

Wijnand van der Sanden, **Vereeuwigd in het veen - De verhalen van de Noordwest-Europese veenlijken**. (200 blz.). De Bataafsche Leeuw, Amsterdam 1996. ISBN 90 6707 405 5. Prijs: f 49,90.

Meer dan dertig jaar na het verschijnen van het beroemde boek **Mosefolket** (Mummies uit het veen - IJzertijd mensen tweeduizend jaar bewaard), van P.V. Glob, is er een waardige opvolger gekomen. In *Vereeuwigd in het veen* worden we geconfronteerd met de actuele stand van zaken rond het onderzoek van veenlijken uit Noordwest-Europa. Zo is ook Oetzi, de laatste spectaculaire vondst uit het Hauslabjoch, vertegenwoordigd. De auteur heeft zich beperkt tot veenlijken uit de periode voor 1000 na Chr., omdat deze het best onderzocht zijn. Een vervolg op dit werk voor de ontbrekende groep na 1000 na Christus is voorlopig kennelijk niet te verwachten, maar gaat hopelijk ooit nog eens ter perse.

Het boek kent een systematische indeling in hoofdstukken. Na een algemene inleiding wordt onder andere uit de doeken gedaan hoe de mummies werden aangetroffen, welke soorten mummies en welke soorten veen voorkomen in Noordwest-Europa, het probleem van ouderdomsbepaling, fysisch-antropologisch onderzoek, het galgemaal en bijvondsten van de veenlijken. Fascinerend zijn de oorzaken en toedracht van het overlijden van een groot aantal onderzochte mummies. De uitleg die hieraan gegeven wordt, werpt een nieuw licht op het fenomeen veenlijk en de prehistorische samenleving.

Door de prachtige en verhelderende foto's is het boek een must voor de liefhebber en een aanbeveling voor iedereen die geboeid wordt door de mystiek die de veenlijken omringt. De prijs is echter wat aan de hoge kant, gezien het geringe aantal kleurenfoto's. Het boek sluit af met een uitgebreide literatuurlijst en compacte statistische gegevens. De tabellen geven snel een overzicht van de aantallen en de herkomst van de veenlijken. De veenlijken zijn per land geordend.

H.L. Janssen, J.M.M. Kylstra-Wielinga, B. Olde Meierink, **1000 jaar Kastelen in Nederland - Functie en vorm door de eeuwen heen**. (280 blz.). Uitgeverij Matrij, Utrecht 1996. ISBN 90 5345 083 1. Prijs: f 39,95.

Liefhebber van kastelen ? ....., dan is dit een echte aanrader. Hoewel er al heel wat publicaties verschenen zijn met het thema kasteel of burcht, heb ik er nog geen gezien als deze. In beknopte duidelijke taal nemen de auteurs ons op sleeptouw langs de belangrijkste (verdwenen) kastelen in Nederland. Ook dit boek is weer systematisch opgebouwd. Het grootste gedeelte van het boek (pp. 1 t/m 110) gaat over het begrip kasteel in de Middeleeuwen. Dit is dan ook de periode dat het kasteel zijn intrede doet en een veelgekozen bouwvorm is voor wie zich enigszins belangrijk achtte en het zich kon veroorloven in die tijd.

Vervolgens wordt de overgangperiode, de zestiende eeuw, behandeld. In VAN VESTING NAAR RESIDENTIE zien we dat het kasteel door de toegenomen vuurkracht van wapens een beperktere defensieve rol wordt toebedeeld. De woonfunctie wordt belangrijker en de meegebrachte weelde mag getoond worden in het uiterlijk van het kasteel. Dit proces duurt voort in de zeventiende eeuw, wanneer het kasteel nog slechts een woonfunctie heeft... voor de gegoede burger uiteraard. Mocht het eerst allemaal nog pompeus en overdreven, in het derde kwart van de 17e eeuw moet het allemaal wat ingetogener. De achttiende tot en met de twintigste eeuw staan in het teken van perfectie van het wooncomfort en continue hang naar het verleden. Met veel illustraties en plattegronden, waarin de bouwhistorische achtergrond van de auteurs naar voren komt, wordt een goed overzicht gepresenteerd. Door de beknopte opzet, zonder al te veel franje, is het boek wellicht minder geschikt voor degene die voornamelijk van mooie plaatjes houdt. Het boek oogt wat saai, door de weinige kleurenillustraties, maar wordt daardoor wel betaalbaar. Kwaliteit stond voorop bij het maken van dit boek. Het is niet iets wat je even uit de kast pakt, je moet er even voor gaan zitten.

Hoewel de schrijvers uit de wetenschappelijke hoek komen, zijn ze er redelijk in geslaagd een leesbaar boek te maken voor een breder publiek. Door te eindigen met registers op naam, plaatsnaam, personen en instellingen, is het boek snel te ontsluiten voor de selectieve lezer. Kortom, een naslagwerk dat als een welkome aanvulling gezien mag worden.

Beide boeken zijn verkrijgbaar bij de 'betere' boekhandel.